

Воят Л.І., старший науковий співробітник відділу організації науково-дослідної роботи Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

УДОСКОНАЛЕННЯ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ У НОВИХ УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Уявлення громадян стосовно стану злочинності ґрунтуються не на офіційних даних, а на інших інформаційних джерелах, якими є, насамперед, засоби масової інформації. На жаль, вони щороку все більше продукують матеріали, негативно емоційно насичені: повідомлення про вбивства, пограбування, терористичні акти, побиття чи зникнення людей стабільно займають в рейтингу новин перші місця. Відповідно, це призводить до підвищення тривожності окремих громадян та виникнення передчуття чогось «ще гіршого», що можна позначити як стан «невротизації суспільства». На цьому тлі негативні аспекти щодо діяльності правоохоронних органів перебільшуються, а позитивні тенденції - не помічаються.

Удосконалення підготовки поліцейських в нових умовах трансформації громадянського суспільства заслуговує особливої уваги, оскільки безпосереднім призначенням влади є створення умов для реалізації прав людини і громадянина, задекларованих Конституцією України. Однією з інституцій, покликаних охороняти людину, є підрозділи правоохоронної системи. Відповідно, можна констатувати, що: а) влада не сприймається сьогодні як структура, діяльність якої підпорядкована вимогам громадянського суспільства та гарантуванню прав громадян; б) правоохоронні органи не оцінюються як наділені реальними владними повноваженнями. Вони орієнтовані не на надання допомоги громадянам, а на вирішення інших завдань, зокрема, репресивного характеру.

Діяльність правоохоронних органів завжди знаходилась під пильним оком суспільства, оскільки вона в тій чи іншій мірі зачіпає інтереси всіх його членів і її результати безпосередньо

впливають на забезпечення безпеки особистості, суспільства та держави, реалізацію їх законних інтересів. Праця правоохоронних органів пов'язана з багатьма моральними проблемами, які породжуються специфікою цілей, змісту, форм, методів та засобів їх діяльності. Вже одне те, що забезпечувати правопорядок, спокійне життя громадян доводиться з використанням засобів примусу та обмеження прав особистості, викликає цілий комплекс протиріч як у суспільній, так і в індивідуальній свідомості.

В цих умовах особливе значення набуває удосконалення підготовки поліцейських в нових умовах трансформації громадянського суспільства через чітку постановку суспільством завдань, які стоять перед підрозділами правоохоронної системи, визначення їх функцій та повноважень, можливих та припустимих засобів боротьби з правопорушеннями. Надання суспільством співробітникам правоохоронних органів не лише правової, але і моральної санкції на проведення відповідної діяльності по охороні та захисту прав громадян з використанням владних повноважень покладає на цих працівників високу відповідальність за чітке та точне дотримання законності, з одного боку, та, з іншого боку, - меж допустимості дій, пов'язаних з виконанням службових обов'язків. І в першому, і в другому випадках мова йде про моральні вимоги до поведінки працівників підрозділів правоохоронної системи.

Беззаперечно, що в реальному житті можуть виникати ситуації, коли поведінка людини зумовлена подіями, що посягають на її інтереси чи інтереси інших осіб, груп людей, суспільства загалом. При цьому небезпека змушує її реагувати негайно, внаслідок чого заходи, вжиті для запобігання або усунення шкоди, за своїм способом і характером набувають ознак суспільної небезпечності.

Оскільки діяльність працівників підрозділів правоохоронної системи за своїм соціально-функціональним призначенням передбачає активну протидію правопорушенням та злочинам, небезпечність є її невід'ємною сутністю. Ризикованість при цьому виступає стрес-чинником, що

відображає міру усвідомлення поліцейським ситуації, за якої правопорушники чи злочинці можуть завдати йому фізичної або психологічної шкоди. Водночас характерною є і наявність такого сильного стресора, як відповідальність за життя людей, які потребують правової допомоги. Численні дослідження реакцій на цей стресор виявили два основні типи реагування в такій ситуації: адаптивні (вроджені захисні реакції та індивідуально набуті реакції уникнення небезпеки й ціннісно-зумовлені реакції уникнення) і неадаптивні, у вигляді надситуативної активності. Службова діяльність не тільки не передбачає реакції уникання небезпеки, а й вимагає активності особистості, безпосередньо спрямованої на джерело небезпеки з метою її усунення. Відповідно, можна стверджувати, що з психологічної точки зору активність поліцейського під час виконання службових обов'язків здебільшого має неадаптивний характер [1; 8].

Основними їх завданнями є забезпечення охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку; надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги.

Їм часто доводиться діяти в екстремальних умовах, пов'язаних зі значними психічними та фізичними навантаженнями, в умовах невизначеності, дефіциту часу, необхідності швидкого прийняття правильних рішень тощо [3; 6; 7; 9]. Усе це підвищує вимоги до збереження життя інших людей та свого власного. Підвищені вимоги до особистості поліцейських зумовлені також специфічними особливостями службової діяльності під час забезпечення громадського порядку в період проведення культурно - масових і політичних заходів, попередження та припинення групових порушень громадського порядку й масових безпорядків. Адже під час виконання своїх службових обов'язків, зважаючи на специфіку служби, вони вступають у конфліктне спілкування з громадянами, зазнають психотравмуючого впливу.

Загалом діяльність працівників підрозділів правоохоронної системи пов'язана зі стресами та негативними емоціями, характеризується високим ступенем ризику, потребує значної фізичної витривалості, підвищеної відповідальності за прийняття рішення і, водночас, супроводжується недостатністю позитивної зворотної інформації про свою діяльність, невизначеністю посадового зростання та ін.

Спостерігаються також постійна пильність і очікування загрози. Вираженість симптомів коливається, але посилюється під час стресових ситуацій. Стрес, який при цьому переживає поліцейський, перевищує той, який він відчував у момент травмуючої події. Зменшення виявів посттравматичних стресових розладів можливе за наявності соціальної підтримки з боку суспільства і, насамперед, близьких людей [2; 5].

Останніми роками в суспільній думці утвердився стереотип «правоохоронця-садиста», який використовує фізичну силу та спецзасоби при будь-якій нагоді чи й загалом безпричинно. На жаль, він підкріплюється не завжди виваженою позицією високопосадовців, які прагнуть відмежуватися від відповідальності за прорахунки кадрового відбору та професійного навчання поліцейських, а також за фактичне ігнорування необхідності їх професійно - психологічної підготовки до дій в екстремальних ситуаціях. Тому встановлений науковцями [4] факт асиметричності взаємодії між правопорушниками та працівниками підрозділів правоохоронної системи потребує відповідного висвітлення в засобах масової інформації з коментарями щодо прав, наданих поліцейським для попередження та припинення правопорушень, законності/незаконності їх дій у конкретних ситуаціях.

Зазначене засвідчує удосконалення підготовки поліцейських в нових умовах трансформації громадянського суспільства, професійного становлення світогляду, та необхідність залучення спеціальних психологічних знань до правового оцінювання ситуацій, що містять ознаки чи елементи суспільної небезпечності, оскільки вирішальне значення при цьому мають особливості особистості, та сприйняття нею ступеня небезпечності ситуації.

Список використаних джерел

1. Барко В.І. Професійний відбір кадрів до органів внутрішніх справ (психологічний аспект): [моногр.]. / Барко В.І. - К.: Ніка-Центр, 2002. - 296 с.
2. Вашенко І. В. Конфлікт. Посттравматичний стрес: шляхи подолання: [навч. посіб.] / Вашенко І.В., Антонова О.Г. - К.: Знання, 1998. - 289 с.
3. Горелов І.Ю. Психологічна готовність працівників ОВС до застосування вогнепально-силового впливу: дис.... канд. психол. наук: 19.00.09 / Горелов Ігор Юрійович. - Донецьк, 2008. - 208 с.
4. Кудерміна О.І. Психологічні компоненти професіоналізму працівників ОВС / О.І. Кудерміна // Особистість - соціум: проблеми та перспективи: матер. міжнар. наук.- практ. конф., (21-22 жовт. 2010 р.). - Запоріжжя, 2010. - С.96-98.
5. Литвинова Г.О. Особливості функціонування емоційної сфери працівників ППСМ в умовах професійної діяльності: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук: спец. 19.00.06 «Юридична психологія» / Г.О. Литвинова. - Х., 2008. - 21 с.
6. Логачов М.Г. Психологічна підготовка особового складу спеціальних підрозділів ОВС до дій в екстремальних ситуаціях: дис. ... канд. психол. наук: 19.00.06 / Логачов Микола Георгійович. - Х., 2001. - 184 с.
7. Реан А. О. Професійно-психологічний тренінг у становленні особистості фахівця (на прикладі працівників ОВС) / Артур Олександрович Реан. - Івано-Франківськ: Наддніпрянська друкарня, 2007. - 312 с.
8. Рождественський А. Ю. Особливості спеціальної психологічної підготовки співробітників спеціальних підрозділів / А. Ю. Рождественський // Психологічні тренінгові технології у правоохоронній діяльності: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Донецьк, 26-27 трав. 2006 р.). - Донецьк: ДЮІ ЛДУВС, 2006. - С. 304-310.